



Lluïsa FORRELLAD. **Foc latent**. Barcelona: Angle, 2006, 613 p., 23,50 €

Des del començament del franquisme, la literaturització de Barcelona fou una peça clau per a la construcció de la novel·la espanyo-

la Barcelona literària, després de continuar a la base de l'obra de M. Rodoreda i d'esdevenir-ho de la de M. Roig, centrava una viva polèmica sobre la necessitat d'una nova novel·lística en català que utilitzés la capital com a atractiu del públic lector internacional que, per raons extraliteràries –la fama de la Barcelona olímpica–, congregaven llibres d'escàs interès intrínsec com *La ciudad de los prodigios*.

la. Prenent aquella ciutat com a decorat realista, I. Agustí intentà una reinterpretació del paper que havia tingut la burgesia en la formació de la Catalunya contemporània per tal de fer-la acceptable al nou règim (*Mariona Rebull, El viudo Rius*); C. Laforet, una reflexió sobre la buidor de la condició humana (*Nada*); S. J. Arbó traslladà al castellà i a la Barcelona republicana algunes de les constants de la seva obra de preguerra per proclamar, en evident comunió amb Dostoievski i Tolstoi, que les lluites ideològiques hi havien deixat de banda els autèntics valors humans (*Sobre las piedras grises*). Poc després, Forrellad guanyava, com els dos últims, el Premi Nadal, i ho feia amb *Siempre en capilla*, una narració àgil, senzilla, ben travada i força ingènua, ambientada a l'Anglaterra del tombant de segle, que tampoc encaixava en la nova moda de l'objectivisme i que el mateix Arbó defensava aferrissadament des de *Destino* per ser «rebotante de humanidad», i fins retreia a l'autora un excés de bondat.

Passaren els anys, la literatura catalana aconseguí a poc a poc un espai públic, i

Superades aquestes «cabòries» (la displicència dels bons escriptors envers una qüestió no directament relacionada amb el fet d'escriure bona narrativa, la ironia d'un títol com *La gran novel·la sobre Barcelona*, l'existència innegable de literatura catalana sobre aquesta ciutat...) i quan altres narradors estan emprenent la literaturització de la capital (R. Caminals i J.M. Loperena en el seu vessant històric, J.M. Huertas en el llegendari, T. Solana des de la novel·la detectivesca...), Forrellad reapareix. I, ara sí, ho fa amb una novel·la sobre Barcelona (la de 1892-1909) i en català, que, al cap i a la fi, és la llengua de l'autora i de la ciutat que novel·la. Aquest fet que sempre hi ha qui considera una esclavitud –menys lectors, menys repercussió...– sembla que, paradoxalment, atorgui a Forrellad la llibertat necessària per tractar sense la frivolitat d'algun precedent amb deixebles com Caminals un moment clau de la construcció de la societat catalana actual.

El protagonista de *Foc latent*, Pol Caselles, engrosseix la nòmina de personatges d'origen rural o humil que, seguint el Gil Foix de *La febre d'or*, s'enriquei-

xen gràcies a la prosperitat de la Barcelona dels anys 1880-1890 (el també borsista Nicolau Rovira que permet el llançament de Teresa Valldaura a l'alta societat, l'industrial Joaquim Rius, el gàngster més italoamericà que català Onofre Bouvila, etc.), per bé que en aquest cas l'industrial de torn és l'amic Climent Cros i a Pol la fortuna li vindrà d'una altra banda en època de crisi. La primera part de la novel·la («Ponent») traça aquest recorregut ascendent tramant-lo a la perfecció. Pol, fill bord de vida miserable, passa del camp a la ciutat; es converteix en espectador del «teatre» que representa dia a dia una família aristocràtica amb residència a Sarrià (p. 27); salta la frontera i entra a servir-los, a formar part del «teatre dels meus records» (p. 279); va escalant posicions dins la torre Darniu fins que li fan saber que és hereu d'un propietari rural i esdevé Pol Masats. Cada canvi d'etapa es produeix simultàniament a un canvi en la seva relació amb les dones: de la por (p. 15) a la necessitat d'aquestes (p. 35); a l'acceptació passiva del sexe (p. 52); al plaer actiu (p. 99); a la impossibilitat de l'amor (p. 290). I, encara, assistim al seu procés d'aprenentatge literari perquè un dia pugui escriure les memòries que ara llegim.

Tot això succeeix en un món en què la rectitud moral imposada conté o amaga amors i passions, un món que s'apaga amb la fi del segle quan el 1898 la pèrdua de les colònies coincideix amb la mort d'Isidre Darniu –representant de la vella aristocràcia– a causa d'una bomba anarquista –representant del món que comença– que ja l'havia deixat minusvàlid durant els anys 90, decaïment físic paral·lel a l'econòmic i moral de la seva classe. Amb aquest «ponent», «els grans guinyols s'han ensorrat» (p. 301), i a la

segona part de la novel·la («La voracitat del foc»), el «foc latent» de la primera es desferma sense respectar guions.

Així, Pol Caselles/Masats es converteix en un personatge entre dues aigües, entre dos segles, entre dos mons: s'ha format acceptant les resquícies d'unes formes de vida velles –això justifica el reguitzell de detalls que se'n donen a la primera part i la seva visió del món culta i centrada en l'alta societat–, però ell pertany al tipus de vida que les ha ensorrat (fill de moral lleugera amb riquesa sobrevinguda de sobte i «primitiu» «noi del bosc» traslladat a ciutat). Per reblar-ho, comença la segona part casant-se amb la viuda Darniu, però traslladant-se a la nova Barcelona de l'Eixample en un pis i amb un servei més modestos, i entre una burgesia il·lustrada i polititzada –a diferència de l'aristocràcia extremament culta i poc interessada en política que representava Isidre a la torre esdevinguda ja «un monument de falla adormit dins d'un parc, o potser embalsamat» (p. 369). Per això, quan esclaten amb voracitat de foc les forces oposades d'aquest nou món (regionalisme, feminisme, anticlericalisme, socialisme, anarquisme, lerrouxisme, conservadorisme, monarquisme...), base del nostre present, afecten tant la vida privada dels personatges –fins enfronten germans i amics– com el conjunt de la societat –la novel·la acaba amb les «voraginoses flamarades» de la Setmana Tràgica–, un entramat de «passions en joc, contraposades sense barrera» (p. 553) ja del tot indestruïble (l'lició que també intenta donar, amb menys efectivitat per excés de fantasia, *La dona de mercuri*: va matar Ildefons per un motiu «polític o personal»? «Vol dir que hi ha gaire diferència?», respon ella).

Tot i compartir-hi episodis històrics, doncs, la Barcelona –i la Catalunya– de *Foc latent* no és ni la ideològica d'Agustí, ni la femenina de Roig, ni la fantasia hollywoodenca de Mendoza, ni la de Caminals, que usa la història com a rerefons vague d'uns arguments que no aconsegueixen parlar dels homes, les idees ni les formes de vida que la conformaren i que a cada nova entrega perden interès, repeteixen vells recursos i es desfilen més; en canvi, s'acosta a la inherentment injusta d'Arbó (el Pol narrador ha llegit Dostoievski i Tolstoi –Forrellad també, i es nota–; els atemptats anarquistes hi són presents des d'un punt de vista humanitari; els moviments obrers són comentats per alguns personatges com intents d'usurpar el poder i mantenir-ne la injustícia; abans de morir, Darniu descriu així el món de la segona part del llibre: «només queden homes i dones sense classe social. Tot just els separa la bondat i la maldat») i a la de *Vida privada* (el canvi de comportament social i moral d'una època determinada, que Sagarra enfoca triant com a protagonista una família descendent d'aristòcrates, com els Darniu, contraposada a uns romanents d'aquella aristocràcia molt semblants a Isidre: Pilar Romaní, «filla del segle dinou», representant d'una «Barcelona extingida», per a la qual tot art i literatura «havien acabat abans de la guerra de Cuba»), i la bona societat que hi habita pateix del mateix tipus d'engany i secrets, de literatura, que destrueixen els Valldaura de *Mirall trencat*. És, tanmateix, una Barcelona rica i amb entitat pròpia; oferta des d'una perspectiva limitada perquè el narrador es mou en cercles socials restringits, però feta d'opinions diverses perquè aquest, «guapo mut», tendeix a no posicionar-se.

Amb tots aquests elements en joc, la Forrellad que ha perdut la innocència de *Siempre en capilla* sembla haver-nos donat una obra autènticament literària d'una complexitat i qualitat excepcionals, coronada d'una remarcable riquesa lingüística i un sentit de l'humor intel·ligent i ben dosificat; excepcional, si més no, atesa la poca exigència del gruix de la literatura catalana actual que, curiosament, escriptors doblats de columnistes qualifiquen sovint d'«excel·lent»: ja se sap, mentre uns fan soroll, els altres fan la feina i tants anys de silenci per acabar publicant *Foc latent* són tota una lliçó en aquest sentit. Amb tot, cada cop que apareix una altra novel·la històrica –en això Forrellad sí que ha seguit una moda ben productiva– tempta dir, amb Flaubert: «que trist ha calgut estar per emprendre la resurrecció de Cartago! És aquesta una Tebaïda a la qual m'ha empès el fàstic per la vida moderna». No és ben bé un retret –Flaubert es referia a *Salambó!*–, però, quantes novel·les històriques més caldrà produir perquè bona part dels escriptors catalans deixin de sentir fàstic pel món que els envolta o, com el mateix Flaubert, intentin literaturitzar aquest fàstic?

Jordi Marrugat

Universitat Autònoma de Barcelona